www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright © 2025 Живорад В. Плећић
Copyright © 2025 за ово издање Вулкан издаваштво

ISBN 978-86-10-05928-1

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Живорад В. Плећић

ТАЈНА КАЈМАКЧАЛАНСКЕ ШУМЕ

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Београд, 2025.

Овај роман посвећујем свом деди…

Нико не зна шта су муке тешке
док не пређе Албанију пешке.

Ступио сам у светски бој
са вером и надом,
оставио дом свој
да бих се борио са црним јадом.

Клонуо нисам, напред се мора,
и увек сам држао ведро чело.
Против неправде и терора
борио сам се храбро и смело.

Немоћног сам бодрио
и тешио јадна.
Хлеба сам доносио
кад брата видим гладна.

Помагао рањеном да се жив врати кући,
избављао га из смртне таме,
и увек ћу својим бичем туђи
те подле непријатеље саме.

И мртав ја ћу пасти,
опраштајући свима,
и непријатељу и нашој власти,
ал' никад изродима.

АЛЕКСА МАНДИЋ
Пешадијски пук Дринске дивизије првог позива

УВОД

Крупни догађаји, у животу, обично нису превише гласни. Све велико што се догађа прво уточиште има у тишини разума. Каснијом доградњом само се догађај квари а улепшава прича. Многи сматрају, на пример, свадбу најлепшим почетком заједничког живота двоје младих, а заборављају да се најлепше већ догодило и да је свадба и сва та халабука у њој и око ње покушај да се направи прича.

У човечијем животу извесна је само прошлост јер се садашњост збива, а то искључује извесност, а будућност ће тек постајати и о њој се не може судити, само се може нагађати и предвиђати. Зато се у говору о прошлости може тражити искреност саговорника.

Али искреност је сигурно ретка људска особина јер човек често није искрен ни према себи, а поготово не према другима. Сплет различитих и случајних околности увлачио је човека у своје гротло. Излазећи из њега, човек није имао сигурност, да ли је херој или пађеник. Обично су други одређивали његово место, а он се са тим саглашавао ради своје неискрености или страха од бројнијег и јачег.

Људски оригинали су најређа врста људи. Милош их у свом досадашњем животу није срео. Ако је брзо проналазио сличности са неким, сматрао је то лошим копијама, а ако се то догађало споро, такве је сматрао нешто бољим копијама.

Уколико уопште није могао пронаћи сличност, такве је сматрао добрим копијама неког њему незнаног човека. Најчешће,

препознатљиве копије излазиле су из породичних лабораторија. Син је личио на оца, ћерка на мајку и то су биле јасније копије, а нешто блеђе била је сличност на деду, бабу, стричеве, тетке, и тако редом. Посебно су изражене духовне копије људи. Руководилац личи на свог руководиоца, официр на свог претпостављеног, деца на учитеља. Слуга личи на свог газду. Девојке, па и жене, свој стил облачења копирају са лепших од себе. Станови или куће се опремају или зидају по укусу неког другог, обично незнаног, а често комшије.

Једино што се не може прекопирати је живот. Нажалост, искуства из туђег живота човек ретко користи јер су најчешће дограђена и без разложно улепшавана а тиме

и несигурна. Ако ти породично близак преноси искуство он га улепшава и дограђује да би слика о њему, која остаје за будућност, била што лепша. Онај који ти није близак или ти не преноси или те лаже. Али и један и други се напросто утркују да ти што више савета дају а то је најмање потребно јер се поуке из истине лако извлаче.

За најискреније и најближе оригиналу сматрао је људе са села и то села која су удаљена од градова. На њих је најмањи утицај оставила туђа, често негативна замисао. Они су били учесници а не творци, извршиоци а не креатори. Њихове сплетке и заблуде су плитке и лако препознатљиве, домашаји су им видљиви, ту негде иза првог брда, а размишљања чиста као и планински поток.

Више су усмени него писмени. Плаше се власти и њене моћи и ако о њој, најчешће, добро не мисле.

Размишљао је Милош о животу човека који се смрћу завршава а остаје много тога што је започето а није завршено, што је планирано а није остварено. Смрт сигурно сече догађаје који су у плану или у току.

Колико добро разрађених планова смрт је скрила па је неко следећи морао кренути из почетка са истим проблемима и

тешкоћама које је претходник савладао. Некада је била довољна једна реченица самртника да се уштеди велико време потомака или да се обелодани једна значајна истина, да се одстране све дилеме и недоумице. Дешавало се да самртник хоће да каже али не може, а ако и успе, слушаоци на то не обрате пажњу. Много тога смрт је однела са собом, баш онолико колико их је и живот доносио. Најбројнија су тумачења нечијег живота, а ретко је то тумачење свог живота. Многе невоље нашег живота су настале због тога што смо ДА рекли прерано или НЕ прекасно.

Милош је имао записан разговор са својим дедом и његову животну исповест која се ретко даје свом а никад туђем. Имао је разговор који је од почетка заличио на истину. Није улепшавао ни себе ни догађаје око себе. Лако се могло закључити да би, наоружан животним искуством вероватно, у многоме мењао себе, и то не да би био бољи човек, него да би правио бољу селекцију између битног и небитног, штетног и корисног, потребног и непотребног. А понајпре између свесног и несвесног.

Био је обичан човек каквих највише Србија има: сељак, полуписмен, ратник, син, муж, отац. Живео је у времену које се, знајући српску историју, уобичајеним може назвати. Мењале се државе и владари, али није престао да верује да је Србија без краља кућа без домаћина.

Да ли се живот може наставити после смрти, његов кроз унука, да ли недовршено може унук довршити, да ли његово искуство може бити поука за живот унука, била су питања на које одговор може само живот дати. Милош није веровао у метемпсихозу, али су га многи догађаји наводили на њено постојање.

А можда ће унуково добровољно сједињавање са дединим животом бити добра и корисна поука за неку младицу њиховог породичног стабла. Живимо тамо где срећни људи нису никоме занимљиви. Уместо да се срећа гради, срећа се почела подразумевати. Они који су срећни етикетирани су као контраши, постали су одметници од реалности. За њих се каже да живе

на седмом небу. Исељени су са земље. Много су прихватљивији несрећни па и полусрећни. Живимо у свету где су сахране важније од покојника, где су свадбе важније од љубави, где је изглед важнији од памети. Ми живимо у култури амбалаже, која презире садржај.

Некада се догоди да у стварању приче не знамо где је почетак, а где крај. Где се нека радња зачела, где се, коначно, и засвагда завршила. Дешава се да писац не осети да се превише занео у прошлост па не осети да је будућност почела. Милош није био сигуран да ли се од своје воље или неким случајем загледао у прошлост свог деде, који је био у тим годинама да није имао своје будућности. Не зна да ли је изабрао слику његовог живота, или је та потамнела слика изабрала њега. Често је имао осећај, као и Кафка, да се родио стар.

Растао је уз његове приче о рату па је било погодно да своју причу започне од те тачке његовог живота. Све остало, у причи, увод је у причу или последица те приче. У почетку, прича није наговештавала да ће из себе развити догађаје вредне напора писца.

Да је Милош, тада, веровао у Бога, помислио би да га је нека рука судбине повукла и усмерила ка њему, да чује шта је од изобиља испричаних прича оставио неказано, и да му каже: ово је за тебе.

Једино га је плашило да ли није касно за праву причу.

Не, никада није касно. Касно је само никада, помислио је Милош.

Ову причу Милош дарива потомству за наук, охрабрење и незаборав. Пишући овај роман, прихватио је свог деду за узор и вођу. Он ће овако дуже живети. Дуже ће живети у успоменама поколења него на подигнутом споменику. Милош није од њега правио свеца, мада му је то тешко полазило за руком, јер све што је о њему знао и о њему чуо, било је на понос његових потомака. И тако је Милош, како то обичаји изискују,

поменуо оно што је било упутно изнети и сачувати. За највеће људе сматрају се с правом они који страхоте као и угодности добро познају, па се, ипак, зато не плаше никакве опасности. Одсуство ружног и смена лепог лепшим одлика је сваке приче о човеку као и људима његовог кова.

Читалац ће схватити да је и сâм све описано могао доживети, што је писцу и била намера. Обичан живот, необични догађаји у обичном времену, чиниле су Саву обичним великим човеком.

Главна покретачка снага код Срба је жудња за славом. Слава и дика биле су и остале лични идеал сваког Србина. Све то и томе слично има један циљ: бити предмет дивљења за живота и предмет слављења после смрти. Али за њега се са сигурношћу може рећи да није имао ни помисао да буде предмет дивљења. Наравно да није желео ни да буде после смрти слављен. Знао је да су ту славне војводе и храбри официри. А он, каплар, из рата излази жив и то му је највећа награда и довољан разлог да до краја живота буде каплар са Обилићевом медаљом за храброст. Човек је најјачи када о себи уме да суди јавно и без страха и поводом највећих својих и општих сумњи у себе и своја дела. Поседовао је природну надареност да осионост побеђује осмехом, деспотизам сарказмом, упорност истрајношћу, незнање истином. Живео је у својој кожи, а не у очима других.

Није скривао истину да су о његовој судбини одлучивали други, да се он није питао. Пример: воде човека на стрељање. Његов друг то види и пита га: „Куда идеш?“ Он одговара: „Не идем никуд, мене воде.“ Тако је било и са војском.

Саво је био посебан зато што је био обичан. Или је то тако, само, личило.

Деда се поверио унуку а унук се поверио хартији пре него што се све заборави. Пишући, сећање се, као и воће, спасава од временског кварења.

У овом роману измешани су истинити и измишљени догађаји, измишљени али врло могући, али су зато емоције

проживљене и праве. Делимично је у роману излет у свет маште. Стварност може имати метафорички садржај и то је не чини мање стварном. Ова прича је поткована реалношћу и зато је могућа и у целини прихватљива.

П Р В И Д Е О

1.

Данима и месецима Милош је осећао како деда жели да му повери неку своју тајну. Чудио се зашто избегава да му каже оно што му је на срцу. Можда проверава унука јер има тајни које се никоме не говоре, а има оних које се само некоме могу поверити. Осећао је Милош да деда тражи погодан тренутак за разговор. Одлучио је да га ослободим терета одлуке и да сâм затражим разговор са њим. Нека његова тајна исплива из изговорених речи од којих ће бити, сигурно, много значајних и обиље безначајних. Плашио се Милош неке истине која може значити бол и разочарање, Милошево у деду и дедино у себе. Плашиле су га крваве руке ратника и смањена ратничка свест. А тога су ратови препуни. Ипак, успоставили су однос поверења међу собом.

„Зашто ретко причаш о себи, о свом животу?“, запитао је деду, жељан лепе приче коју може записивати и касније дотеривати по свом.

„Шта би ти хтео да ти причам, о чему?“, узврати он полуљутито, знајући добро које приче интересују Милошеву генерацију, па и Милоша и настави: „Сви, у тим годинама, желите причу о рату и женама. Нећете савете, посебно не савете као што је: ово ваља ово не, овако уради овако немој. Заборављате да старци дају најбоље савете баш зато што служе као пример. Било добар или лош, свеједно. Знам ја да су најдосадније приче између старих и младих. Ти хоћеш, претпостављам, да слушаш хероја у рату и љубавника у миру. Е то нећеш, сигурно,

слушати од мене. Сигурно мислиш да сам довољно стар па ћу брбљати као дете. Не, нећу брбљати и то не због година, него због истине."

„Причај све што мислиш да треба рећи."

„Оно што ја будем причао говориће о мени, оно што ти будеш разумео говориће о теби. Нисам научио лагати а истина често зна бити досадна као што је ручак неукусан без зачина. Ако се само један пут слаже, мора се још сто пута слагати да би се одржала та једна лаж", узврати деда.

За лаж није спреман јер му то године нису дозвољавале, а није било ни разлога да унука лаже. Истина се сазна кад–тад, па зашто да не буде одмах!

Знао је деда да је Милош обдарен писаној речи, тако су сви причали.

„Видим ја да ти новине ишчитаваш и стално нешто подвлачиш", рече деда, очито желећи да му повећа значај, и настави: „Ако будеш писао оно што ти ја будем причао, досадну причу о себи, ти ћеш је доградивати по свом, лагаћеш колико ти је воља и правити је занимљивом, а ја то не могу исправити, што значи да ти не морам ништа причати, биће по твом."

Схватао је деда да је истина код онога ко оловку у руци држи и запис на папир ставља.

„Колико ли су само својих истина писци створили од Косова до данашњих дана!", рече деда очекујући да га Милош увери у супротно.

„Нећу ја од тебе правити ни Обилића ни Бранковића", покушао га је уверити у своје искрене намере да опише један обичан живот.

„Ја имам своје мишљење о јунаштву и кукавичлуку. Уверио сам се да људи од будале јунака праве а од писменог и умног, кукавицу. А онај ко је кукавица, тај је и издајник јер је издао нечија очекивања. Обично се очекивало да погине, не би ли јунаком постао. Све је ово зависило од оних који причају или